

MEMORABILIE

Čo spája dve okrúhle výročia

IVAN KAMENEC

Pri príležitosti významného životného jubilea nášho kolegu a vzácneho priateľa Vojta Čelka chcem niekoľkými poznámkami pripomenúť aj deväťdesiate výročie konania Kongresu slovenských spisovateľov, ktorý sa konal na prelome mája a júna roku 1936 v Trenčianskych Tepliciach. Možno to vyznieva trochu vykonštruovane, no myslím, že tieto dve jubileá sú svojím spôsobom vnútorne prepojené, hoci je medzi nimi desaťročný odstup. Kongres bol jednou z významných kultúrno-politických udalostí na Slovensku v medzivojnovom období. Z pohľadu na jeho účastníkov a na jeho priebeh sa zďaleka netýkal iba spisovateľov. Niekoľko poznámok k jeho priebehu, významu a odkazu som si v tomto prípade nevybral náhodne. Náš osemdesiatročný jubilant je totiž celou svojou odbornou, publikačnou a organizačnou činnosťou nerozlučne prepojený s problematikou slovenskej a českej kultúry, hlavne s ich blízkym, vzájomne sa obohacujúcim vzťahom. Možno povedať, že Vojtech Čelko už polstoročie priamo či nepriamo s obdivuhodným úsilím naplňa jeden zo stále aktuálnych kongresových odkazov. Mám na mysli rozvíjanie a prehlbovanie česko-slovenskej kultúrnej spolupráce vo všetkých jej rovinách, toleranciu a vzájomnú pomoc, ako aj zápas o zachovanie demokratických princípov vo verejnom živote na Slovensku a v Česku.

Spomínané fenomény sú už deväť dekád ovplyvňované štátoprávnymi zmenami, protirečivými, navzájom sa negujúcimi politickými udalosťami. Do nich sa premietali racionálne i legendarizované hodnotenia Kongresu, nádeje, ilúzie i sklamanie a rozčarovania. Ako pri každej významnej historickej udalosti prišlo aj tu k pokusom o účelové privlastnenie si jej významu a odkazu, ale aj o jej heroizáciu, no aj o jej relativizovanie, falšovanie alebo zamlčovanie jej význa-

mu. Toto, azda trochu drsné konštatovanie možno ilustrovať na neskorších udalostiach, ako aj na profesionálnych a osobných osudoch mnohých popredných aktívnych účastníkoch Kongresu.

Priebeh trenčiansko-teplického snemovania je po faktografickej stránke vcelku spoľahlivo rekonštruovaný. Kongres zorganizoval Spolok slovenských spisovateľov, ktorý mal v tom čase 53 členov, no na podujatí sa zúčastnilo okolo 200 osôb zo všetkých oblastí slovenského umeleckého, literárno-vedeckého a kultúrneho života vôbec. Boli na ňom prítomní aj viacerí českí spisovatelia (medzi nimi J. Seifert, B. Václavek, J. Hora, M. Majerová, S. K. Neumann, M. Tilschová), ktorí svojou účasťou, ale aj diskusnými vystúpeniami kategoricky odmietli paternalistickú, pre česko-slovenský pomer nezdravú myšlienku o slovenskej literatúre ako súčasti českej literatúry. Na rokovaní ju obhajoval český literárny historik J. Zatloukal. Jeho českí kolegovia s ním polemizovali a zdôrazňovali samobytnosť slovenskej umeleckej a vedeckej spisby, čo považovali za jednu z prirodzených podmienok jej zapojenia sa do európskeho kultúrneho a literárneho kontextu. Česká i slovenská tlač venovali stretnutiu v Trenčianskych Tepliciach pomerne veľkú pozornosť. Vníмали ho nielen ako kultúrno-literárnu, ale aj ako verejno-politickú udalosť. Kongres sa konal v pohodovej atmosfére a v optimistickej nálade. Napriek tomu na ňom odznievali už hlasy reagujúce na zahranično-politickú situáciu, ktorá sa stále citlivejšie dotýkala postavenia Československa v strednej Európe. V kongresových materiáloch sa dajú vypozerovať však aj obavy z vnútorného vývoja na Slovensku a v celej republike z aspektu ohrozenia existujúcej parlamentnej demokracie.

Nie všetci účastníci si vážnosť situácie uvedomovali, lebo za hlavnú úlohu stretnutia považovali otázky literatúry a kultúry vôbec, resp. stavovské problémy spisovateľov, umeleckých, vedeckých a kultúrnych pracovníkov, ich postavenie v slovenskej spoločnosti. Odmietali spolitizovanie Kongresu a kultúry vôbec. Niektorí účastníci v referátoch, resp. v neskorších hodnotiacich článkoch v dobrej viere, no vari aj z politickej naivity, si nechceli pripustiť, že rastúce fašistické nebezpečenstvo v zahraničí sa bytostne dotýka Slovenska a jeho kultúry. Ľavicovo orientovaní účastníci z radov davistov, ktorí citeľne ovplyvnili rokovanie a jeho záverečný Manifest, zas upozorňovali na hrozbu fašizmu, ako aj na nebezpečenstvo izolácie slovenskej kultúry do úzkeho nacionálneho rámca, odmietajúceho moderné trendy európskych kultúrnych smerovaní. Tragickým paradoxom bolo, že jedným dychom chválili sovietsky režim a jeho drastické zásahy do života tamojšej kultúry a jej významných predstaviteľov. Bolo to v čase, keď v Sovietskom zväze práve začínalo obdobie tzv. veľkého teroru. Jeden z účastníkov Kongresu nadobudol dojem, akoby bol na spisovateľskom zjazde v Moskve a položil otázku, prečo sa tu nepresadili hlasy aj inej

politickej orientácie. Myslím, že okrem pokusov „ľavičiarov“ nikto nechcel Kongresu vtisnúť vyhranený politický rámec.

Z aspektu ďalšieho vývoja slovenského kultúrno-spoločenského života a s našim terajším poznaním možno hodnotiť Kongres aj z etickej stránky. Lepšie povedané: Skúmať, ako jeho účastníci plnili alebo neplnili, či dokonca zrádzali svoje predsavzatia a sľuby. Pri konfrontácii ich neskorších postojov a činov počas dvoch nasledujúcich totalitných režimov prichádzame k tristným záverom. To nie je moralizovanie, ale konštatovanie, no najmä komparácia s dnešnou situáciou v kultúrnom živote na Slovensku a s jeho riadením.

Osemdesiatročný jubilant Vojtech Čelko vo svojej mnohostrannej činnosti je nielen propagátorom výsledkov českej a slovenskej kultúry, ale je aj vytrvalým organizátorom podujatí pre ich vzájomné poznávanie a obohacovanie. Havlovsky povedané: v oblasti kultúrneho života robí dôležitú nepolitickú politiku.

Nech mu to ešte dlho vydrží!

Dr. Vojtech Čelko (vľavo) na zasadnutí Česko-slovenskej komisie historikov v októbri 2011 v Prahe. Vpravo Dr. Ivan Kamenec, uprostred Dr. Miroslav Pekník. Foto: Peter Švorc

